

Рецензія на книгу *Штучний інтелект і Церква: Чітке керівництво для допитливих та сміливих*

AI and the Church: A Clear Guide for the Curious and Courageous. By Jason Moore. Invite Press, 2024, 298 p. ISBN: 978-1963265347, 25.03 USD.

Михайло ШЕЛУДЬКО
Український католицький університет, Львів, Україна

ORCID: 0009-0001-6373-4461

«Відкрий силу штучного інтелекту для свого служіння», – цей заклик на останній сторінці обкладинки книги підсумовує завдання всього видання. На передній обкладинці ще сміливіше формулювання: «Чітке керівництво для допитливих та сміливих». Усе це відображає амбіцію автора й видавців – представити книгу як дороговказ для церковних лідерів, які опинилися перед новим викликом технологічної революції.

Джейсон Мур добре відомий у середовищі протестантських комунікаторів і консультантів: понад два десятиліття він працює на перетині церкви та технологій. Його попередня книга мала промовисту назву *Both/And: Maximizing Hybrid Worship Experiences for In-Person and Online Engagement* («І те, й інше: Як підсилити гібридне богослужіння для одночасної участі офлайн і онлайн») і була присвячена темі гібридного богослужіння, поєднанню онлайн- та офлайн-простору у житті громади. Тоді Мур поставив себе в авангард тих, хто шукав відповіді на виклики пандемії та «онлайн-буму» церковного життя.

Швидке поширення ChatGPT у 2022–2023 роках спонукало автора звернутися до нової теми. Як він сам пише у вступі, його переповнювало поєднання цікавості й побоювань: чи не стане штучний інтелект черговою «змійною спокусою», чи зможе церква використати його як інструмент, не втрачаючи суті своєї місії? Ці запитання, а також особистий досвід використання ШІ у власних лекціях і тренінгах, зокрема серії *Using AI Tools in the Church* («Використання інструментів штучного інтелекту в Церкві»), стали відправною точкою для написання нової книги.

Уже зовнішні атрибути видання демонструють тематичну «залученість» до нього ШІ: передмову написав ChatGPT, а обкладинка згенерована у MidJourney. Сам Мур приділяє цьому окремий розділ у вступі, що свідчить – він сприймає навіть такі деталі як значущі новації. Для просування видання було створено окремий сайт aiandthechurch.ai та серія подкастів на YouTube, Spotify й Apple Podcasts, однак наразі великої популярності вони не набрали.

Книга позиціонується як універсальний посібник, який поєднує три складові: *етичні питання, практичні застосування та богословські роздуми*. Видавці й рецензенти з церковного середовища подають її мало не як «настільну книгу для пасторів і комунікаторів» у добу стрімких технологічних змін. Численні схвальні відгуки єпископів, пресвітерів і консультантів у сфері церковних медіа засвідчують її резонанс у середовищі, яке саме шукає відповіді на запитання про місце ШІ у житті церкви.

Структура та зміст книги

Книга *AI and the Church: A Clear Guide for the Curious and Courageous* («Штучний інтелект і Церква: Чітке керівництво для допитливих та сміливих») має чіткий поділ на чотири частини. Така структура дозволяє авторові рухатися від пояснення базових понять до практичних кейсів і богословських узагальнень.

Перша частина – *Demystifying AI* («Розвінчання міфів про штучний інтелект»). Мур прагне «зняти завісу таємничості» з теми штучного інтелекту. Він пояснює, що більшість людей уже користуються ШІ, навіть не усвідомлюючи цього, – від FaceID у смартфоні до алгоритмів пошукових систем. Тут же подано історичний огляд: від античних ідей про «механічних істот» і праць Алана Тюрінга до появи ChatGPT у 2022 році. Автор розрізняє «слабкий» та «сильний» ШІ, пояснює базові технології – машинне навчання, NLP, LLM, генеративні мережі та дифузійні моделі. Частина завершується роздумами про генеративний ШІ (тексти, зображення, аудіо, відео) та запитаннями для особистої рефлексії.

Друга частина – *Underpinnings and Foundations for Using AI* («Основи та підґрунтя для використання штучного інтелекту»). Цей блок переходить до богословсько-етичних підвалин. Автор демонструє, що нові технології впродовж історії сприймалися як «диявольські»: від телефонного зв'язку до книгодрукування. Тут розглядаються проблеми дипфейків, шахрайства, втрати творчої свободи через надмірну довіру до ШІ. Водночас Мур пропонує біблійні орієнтири: мандат на творення (Буття 1), приклад Веселіла (Вих. 31), принципи апостола Павла та методистські правила Джона Веслі. Ці тексти автор подає як основу для критичного й водночас відповідального ставлення до застосування нових технологій.

Третя частина – *Embracing the AI Toolbox* («Прийняття інструментарію штучного інтелекту»). Найпрактичніший розділ книги. Тут Мур описує застосування чат-ботів, пояснює prompt engineering, роль токенів і контекстних вікон, дає поради, як обрати відповідну модель. Окремо йдеться про інструменти генерації

зображень (де автор як професійний дизайнер виявляє більшу впевненість і знання справи) та про відеогенерацію. Саме ця частина максимально схожа на довідник: значні блоки мають скопійований чи згенерований контент, що відчутно контрастує з більш «живими» прикладами в інших частинах.

Четверта частина — *AI and the Church* («Штучний інтелект і Церква»). Фінальна частина намагається інтегрувати попередні теми та сформулювати висновки для церковного життя. Тут автор ставить ключові запитання: як церкві реагувати на технологічні зрушення? чи можна використати ШІ для місії без шкоди для автентичності служіння? У цих розділах знову відчувається поєднання власного голосу Мура і згенерованих блоків тексту, що робить книгу водночас і особистим свідченням, і збірником довідкової інформації.

Завдяки такій побудові книга охоплює і вступ до теми ШІ, і біблійні та богословські підвалини, і практичні приклади. Проте стилістична нерівність очевидна: поруч із розділами, які засвідчують живий досвід автора, стоять розділи, що виглядають як результат машинної генерації, і це помітно ускладнює сприйняття.

Сильні сторони книги

Попри низку недоліків, *AI and the Church* має чимало сильних сторін, які роблять це видання помітним явищем у церковному дискурсі про технології.

Передусім, звісно, найціннішими є ті місця, де чується *живий авторський голос*, де Мур говорить від себе і про себе — згадує тренінги, на яких у 2023 році лише одиниці користувалися AI, або описує реакцію парафіян на нові технології. Ці історії створюють відчуття автентичності та особистої розмови з читачем.

Варто відзначити влучні *історичні паралелі*. Автор переконливо показує, що страхи перед новими технологіями повторюються в історії: книгодрукування, телефон, телебачення — усе це спершу викликало підозри й навіть вважалося «диявольським», але зрештою було використане церквою для служіння.

Критично цінним є його *богословське осмислення* проблеми ШІ. Мур апелює до біблійних текстів (мандат на творення в книзі Буття, приклад Веселіла, поради апостола Павла) та методистської традиції Джона Веслі. Це дозволяє розглядати AI не лише як технологічний інструмент, а й як виклик для віри та морального вибору.

Варто відзначити також наявність *етичного ракурсу*. У розділах, присвячених викликам ШІ, автор звертає увагу на небезпеки дипфейків, алгоритмічної упередженості, плагіату, а також на ризик підміни живої проповіді машинними текстами. Для церковних лідерів ці застереження звучать особливо актуально.

Книга має потужний *популяризаторський потенціал*. Вона може слугувати своєрідним «вступом» у тему для тих, хто ще не мав справи з ChatGPT чи генеративною графікою. Автор пояснює складні речі просто, без надмірної термінології, і це робить текст доступним навіть для не підготовленого читача.

Особливу цінність має *практична орієнтація*: приклади з реального служіння та опис можливостей конкретних інструментів – від чат-ботів до MidJourney. Навіть якщо частина цих блоків видається скопійованою, вони дають читачеві зрозумілий набір порад для початку роботи з ШІ у церковному контексті.

Слабкі сторони книги

Попри амбітні заяви й численні схвальні відгуки, уважне читання виявляє низку суттєвих недоліків.

Найбільша проблема книги – *нерівність стилю*. Це проявляється у змішуванні авторського тексту з великими блоками, згенерованими штучним інтелектом. У першій та другій частинах переважає живий голос автора, тоді як у третій і четвертій значні розділи нагадують скопійовані довідники. Це створює відчуття стилістичної розірваності й робить читання менш комфортним.

Сучасному читачеві будуть помітними також *застарілі спостереження*. Деякі приклади, наведені Муром, звучать анахронічно. Коли він описує, як 2023 року лише окремі учасники його тренінгів користувалися ШІ, це було актуально тоді. Однак у контексті 2025 року, коли більшість людей уже так чи інакше мають справу з чат-ботами чи генеративними зображеннями, така інформація справляє враження застарілої і втрачає переконливість, вона важлива хіба для порівняння.

Іншим негативним моментом є *дублювання та надмірна деталізація*. У розділах, де помітне активне використання ШІ для написання, зустрічаються повтори, одноманітні визначення й довгі списки функцій. Це надає книзі вигляду навчального посібника для початківців, а не богословської чи пасторської праці, і знижує інтелектуальну цінність викладу. До того ж це суттєво скорочує вік актуальності роботи – проблема, спільна для всіх навчальних посібників з комп'ютерних технологій.

Протягом читання стає помітною *нерівномірність авторської присутності*. У темах, де Мур засвідчує богословську та пастирську компетенцію, текст звучить глибше й переконливіше. Натомість у розділах, де переважає машинна генерація (наприклад, про візуальні інструменти), майже повністю відсутній авторський голос, що створює дисбаланс у структурі книги.

Нарешті, найбільшим недоліком книги можна впевнено назвати *зміщення акценту*. Її назва *AI and the Church* створює очікування передусім богословської та пасторської рефлексії, а також стратегічних розмірковувань про місце ШІ у церковному житті. Натомість значна частина книги зосереджена на огляді інструментів, що робить її схожою на практичний посібник «як користуватися ШІ», а не на богословське дослідження. У таких розділах головна цінність видання розмивається, адже текст перетворюється на довідковий каталог. Як і будь-які подібні посібники, він швидко втрачає актуальність. Цього недоліку можна було б уникнути, якби автор послідовніше дотримувався заявленої теми й наголошував на богословському осмисленні.

Значення книги

AI and the Church Джейсона Мура – одна з перших спроб у англомовному протестантському середовищі системно осмислити поєднання церковного служіння і штучного інтелекту. Її поява у 2024 році цілком закономірна: після вибухової популярності ChatGPT тема ШІ перестала бути справою лише технічних спеціалістів і вийшла у площину широких суспільних дискусій.

Для *практиків служіння* книга може стати корисним вступом. Вона знімає частину страхів, пояснює базові категорії простою мовою, наводить приклади можливого застосування ШІ для адміністративних завдань, підготовки проповідей чи творчих елементів богослужіння. У цьому сенсі Мур виконує роль популяризатора, який відкриває церковним лідерам двері у світ нових технологій.

З іншого боку, для тих, хто вже активно користується ChatGPT, MidJourney чи іншими інструментами, книга може видатися *поверховою*. Вона радше фіксує перші кроки самого автора у знайомстві з генеративним ШІ, ніж пропонує глибокий аналіз богословських чи етичних викликів.

У ширшому контексті видання важливе як *свідчення самої епохи*. Книга є продуктом свого часу: написана частково людиною, частково ШІ, вона демонструє, як штучний інтелект уже сьогодні змінює сам процес авторського творення. Це робить її симптоматичною – у ній не лише описано ШІ, але й утілено його вплив.

Для *церковних дискусій* книга має подвійне значення. Вона, з одного боку, дає перші орієнтири для тих, хто ще не знайомий із технологією, з іншого – сама стає прикладом тих проблем, які порушує: питання авторства, автентичності та кордонів допустимого використання ШІ.

Гуманітарне середовище загалом, і церковне зокрема, нерідко характеризується поверховим ставленням до сучасних технологій: люди, які недостатньо обізнані в темі, схильні робити поспішні висновки у менторському тоні. Книга Джейсона Мура позбавлена цієї вади. Хоча автор не є фахівцем у галузі комп'ютерних наук, однак завдяки власній допитливості та сміливості – як і було зазначено на обкладинці – він зумів упоратися із завданням, залучаючи експертну оцінку самого ШІ там, де йому бракувало особистих знань.

Mykhailo SHELUDKO
Ukrainian Catholic University, Lviv, Ukraine

ORCID: 0009-0001-6373-4461

Надійшла до редакції / Received 22.09.2025
Прийнята до публікації / Accepted 04.11.2025